

Bijlage 5 Duurzaamheid in 2017

1. Inleiding

Op 4 september 2017 is aan Provinciale Staten toegezegd dat de jaarrekening een verslag zal bevatten die specifiek ingaat op het thema duurzaamheid. Het verslag informeert de Staten over hoe binnen de verschillende begrotingsprogramma's integraal wordt gewerkt aan duurzaamheid. Dit heeft nu de vorm gekregen van een separate bijlage bij de jaarrekening. In de toekomst wordt dit integraal verwerkt in de jaarrekening zelf.

2. Maatschappelijke context

De overheidskoepels (IPO, VNG en Unie van Waterschappen) hebben in 2017 een duurzame investeringsagenda aangeboden aan het nieuwe kabinet. Met deze agenda, 'Naar een duurzaam Nederland', willen deze partijen de overgang naar een energieneutraal en klimaatbestendig Nederland met een circulaire economie versnellen. De decentrale overheden vragen het nieuwe kabinet mee te investeren in nationale programma's. Daarnaast wordt gevraagd knelpunten in wet- en regelgeving weg te nemen.

Duurzaamheid kent in deze investeringsagenda drie pijlers: klimaatadaptatie, circulaire economie en energietransitie. Duurzaamheid werkt door in vrijwel alle beleidsthema's en bedrijfsvoeringszaken. In deze bijlage vatten we samen welke resultaten in 2017 op duurzaamheid zijn behaald binnen de programma's waarvoor vooraf doelstellingen benoemd zijn. Omdat Circulaire Economie in de uitvoering specifiek aandacht heeft gekregen, wordt dit thema apart uitgelicht.

3. Circulaire Economie

De komende jaren neemt het belang van het tot stand brengen van een circulaire economie toe. Op lange termijn is een economie gebaseerd op de input van nieuwe grondstoffen niet houdbaar. Hergebruik van grondstoffen is nodig. De provincie werkt hier aan, maar de komende periode zal versnelling nodig zijn.

Op 24 januari 2017 heeft het IPO namens alle provincies het grondstoffenakkoord ondertekend. Dit is een intentieovereenkomst om te komen tot een vijftal gezamenlijke transitieagenda's circulaire economie: voor biomassa en voedsel, kunststoffen, maakindustrie, bouw en consumptiegoederen. Dit grondstoffenakkoord moet worden verwerkt in provinciale beleidskaders.

In 2017 is opdracht verstrekt aan [DRIFT](#) (Dutch Research Institute For Transitions, verbonden aan de Erasmus Universiteit) voor het samen met interne en externe partijen ontwikkelen van een langetermijnvisie en een daarbij behorend programma voor de circulaire economie. DRIFT kan een transitieperspectief inbrengen waarmee de provincie grip krijgt op fundamenteel maatschappelijke veranderingen, zoals de transitie naar een circulaire economie.

Ook is opdracht verstrekt aan [The Natural Step](#) om een stappenplan op te stellen om naar een volledig duurzame organisatie toe te groeien. Dit traject begint bij het domein Bedrijfsvoering.

Er is een start gemaakt met de ontwikkeling van een online omgeving leeromgeving met inspirerende en leerzame filmfragmenten en verhalen over persoonlijke ontwikkeling, teamsamenwerking, leiderschap en de maatschappelijke verandering naar duurzaamheid.

Naast bovenstaande is er een subsidie verleend aan de pilot 'Betonskelet Hof van Cartesius', een praktijkvoorbeeld van circulaire bouw. De gebouwen zijn voor 90% gebouwd met hergebruikte materialen. Ook experimenteert de Hof van Cartesius met circulaire technieken, bijvoorbeeld voor afwatering.

MVO Nederland heeft in 2017 adviezen geleverd om de provinciale doelstelling op het vlak van circulair inkopen te behalen. Deze doelstelling volgt uit de Green Deal Circulaire inkoop die de provincie heeft ondertekend.

Verder is op 10 oktober 2017 de Dag van de Duurzaamheid georganiseerd. Op deze dag is de Duurzaamheidsprijs uitgereikt aan restaurant Instock Utrecht, dat voedselverspilling tegengaat.

De provincie Utrecht is een van de partners van het 'circulaire' samenwerkingsverband Alliantie Cirkelregio Utrecht, samen met de gemeenten Utrecht, Amersfoort, EBU, NMU, USI, U10 en Cirkelstad. Er zijn 10 prioritaire ketens benoemd en er wordt gericht op acties gestuurd. De provincie cofinanciert projecten.

4. Duurzaamheid in Programmabegroting

4.1 Ruimtelijke ontwikkeling

Vanuit het Innovatieprogramma Fysieke Leefomgeving (IFL) ondersteunen wij innovatie in allerlei duurzame projecten op directe en indirecte wijze. In iets meer dan de helft van de door het IFL ondersteunde projecten gebeurt dat direct: bij de projecten die de energietransitie, klimaatadaptatie en natuurontwikkeling bevorderen en bodemdaling tegengaan en bij het werken aan en duurzame oplossing voor vrijkomende agrarische bebouwing heeft het programma een positieve en duurzaamheid vergrotende, aanjagende functie. Ook het project 'multi modale knooppuntontwikkeling' is zo'n voorbeeld: het is er op gericht om de integrale afstemming te verbeteren tussen bereikbaarheid en woon&werklocaties (met als gevolg bv optimaler gebruik OV en kleinere reisafstanden). In 2017 is er binnen deze projecten bijvoorbeeld gewerkt aan een betere bereikbaarheid van het USP vanuit het stationsgebied van Bunnik (fietsverbinding); er is een prijsvraag geweest rond natuurontwikkeling waarna 9 private initiatieven een stap verder richting realisatie zijn gebracht; de klimaatadaptatiescenario's voor de Merwedekanaalzone, opgesteld vanuit het IFL, zijn integraal onderdeel van de planontwikkeling geworden. Voor de energietransitie is een windplanner ontwikkeld, waarmee de effecten van windmolens in een bepaald gebied virtueel zichtbaar en beleefbaar worden gemaakt. Dit wordt actief ingezet in participatieprocessen in Amersfoort en Utrecht.

Bij een aantal door het IFL ondersteunde projecten is de verduurzaming meer indirect door verbetering van de regionale governance, de manier waarop de overheid handelt. De effecten zijn dan uiteindelijk merkzaam in bijvoorbeeld gezondheidseffecten bij het project 'groengebieden beter benutten', lokale betrokkenheid en participatie bij de projecten 'omgevingsbewuster wegen' en 'kleine kernen'.

4.2 Landelijk Gebied

Economisch vitale en duurzame landbouw

Er is gestart met het opstellen van een provinciale landbouwvisie waarin onder meer wordt ingezet op circulaire en natuur inclusieve landbouw, energiebesparing en – productie. Via het Europese subsidieprogramma POP3 is geïnvesteerd in de duurzame landbouw via diverse subsidie-openstellingen. Vanuit LaMi¹ wordt door beide gebiedscommissies binnen Agenda Vitaal Platteland het project Energieneutrale melkveehouderij uitgevoerd. Een energieneutraal melkveebedrijf verbruikt op het bedrijf evenveel energie als het zelf uit duurzame bronnen (zon, wind of biomassa) opwekt.

¹ Landbouw en milieu in Utrecht, www.lami.nl

4.3 Bodem Water en Milieu

Afremmen bodemdaling

De bodemdaling in het Utrechtse veenweidegebied draagt voor een belangrijk deel bij aan de uitstoot van CO₂ in de provincie. De AVP-gebiedscommissie Utrecht-West onderzoekt hoe de bodemdaling in Polder Portengen, ten oosten van Kockengen, kan worden afgeremd. Daarnaast worden binnen de diverse gebiedsprojecten voor natuurinrichting hogere grondwaterstanden gerealiseerd waarmee de bodemdaling kan worden afgeremd.

Klimaatadaptatie

In 2017 heeft provincie Utrecht met de waterschappen afspraken gemaakt over dijkversterkingsprojecten (Samenwerkingsovereenkomsten voor de Grebbedijk en voor Salmsteke) die vanaf 2020 plaats zullen vinden.

4.4 Economie en Energie

Energietransitie

Het programmateam Energietransitie is ingebed in de organisatie en werkt conform de opgestelde Energieagenda. Met de uitvoering van de Energieagenda 'Een klimaat voor energietransitie' wil de provincie de energietransitie versnellen. Zij doet dat door actief te zorgen voor toegang tot kennis, contacten en financiering. In 2017 is geïnvesteerd in omvang en expertise binnen het programmateam. Er is ook gebouwd aan de belangrijkste instrumenten voor financiering: het energiefonds (lancering op 19 januari 2018) en de aanvraag voor ELENA-subsidie voor verduurzaming van de warmtevoorziening (maart 2018). In 2017 zijn mooie resultaten geboekt op de vijf prioritaire thema's in de energieagenda, welke zijn opgenomen in de organisatiebrede jaarrekening 2017.

4.5 Cultuur en Erfgoed

Duurzame monumentenzorg

Duurzaamheid is een nieuw speerpunt. De erfgoedmonitor zal voortaan ook het energiegebruik van monumenten in kaart brengen en subsidieaanvragers kunnen een duurzaamheidsscan laten uitvoeren. In 2017 heeft provincie Utrecht een pilot 'restauratie en duurzaamheid' uitgevoerd, waarvoor zes kerkgebouwen zijn geselecteerd. In dit kader worden duurzaamheidsmaatregelen bij een of meer grootschalige restauratieprojecten gefinancierd, welke gericht zijn op het reduceren van energiegebruik.

Er is bij de aanvragers van subsidie uit het fonds erfgoedparels grote animo voor de duurzaamheidsscans. In 2017 hebben 10 van de 17 aanvragers gebruik gemaakt van de mogelijkheid een duurzaamheidsscan te laten opstellen door bureau de Groene Grachten.

4.6 Mobiliteit

Wegverlichting

De ambitie ten aanzien van wegverlichting ligt vast in het beleid Duurzaam en verantwoord verlichten 2007-2015. Dit beleid richt zich op energieverbruik in combinatie met sociale- en verkeersveiligheid. Technische vernieuwingen met bewezen effectiviteit worden waar mogelijk toegepast. De provincie heeft in 2017 ook deelgenomen aan de monitoring OVL/VRI² voor de doelstellingen van het SER Energieakkoord. Samengevat zijn de doelstellingen en het bereikte resultaat:

1. Doelstelling 1 (versnelde renovatie van het verouderde park) is met 44,6 LED armaturen en 61,45% verlichting met slim energie management bereikt.
2. Doelstelling 2 (OVL 20% besparing leveren in 2020) zal, naar verwachting, in 2020 worden bereikt.
3. Doelstelling 3 (minimaal 40% van het OVL park is in 2020 voorzien van slim energiemangement en energiezuinige (LED) verlichting) is al bereikt.

² Openbare verlichting/verkeersregelingsinstallaties

Twee van de drie doelstellingen zijn behaald. Ondanks een areaal uitbreiding heeft provincie Utrecht een energiebesparing van 5% weten te behalen. De doelstelling van energiebesparing zal, naar verwachting, in 2020 worden behaald.

Circulaire aanbesteding Mobiliteit en wegen

In 2017 is bij het merendeel (indicatief 70-80%) van de aanbestedingen binnen Mobiliteit en Wegen voldaan aan de volgende twee vereisten:

- Er is voldaan aan de minimale gunningscriteria/milieueisen t.a.v. milieubelasting
- Er is voldaan aan de minimale gunningscriteria/milieueisen t.a.v. de maximalisering van het waardebehoud van het product

Openbaar vervoer

Per september 2017 zijn 10 nieuwe elektrische bussen op stadslijn 1 in Utrecht in de U-OV concessie gaan rijden. Daarnaast wordt ook de instroom van zo'n 60 elektrische bussen voorbereid, onder voorbehoud van rijksbijdrage voor luchtkwaliteit. Verder zijn na de zomer van 2017 in Amersfoort twee elektrische bussen gaan rijden. Sinds december 2016 zijn alle dienstauto's in beide concessies elektrisch en ook heeft de Regiotram in heel 2017 op groene stroom gereden.

Fietsen

Er zijn geen concrete duurzaamheidsdoelen/projecten in het Realisatieplan Fiets. Daarom is er ook geen aparte verantwoording voor duurzaamheid. Anderzijds draagt het plan volledig bij aan de duurzaamheidsdoelstellingen van de provincie. De voortgangsrapportage van het Realisatieplan Fiets vindt plaats aan het einde van het jaar en ook in het provinciaal jaarverslag wordt gerapporteerd over voortgang het plan.

4.7 Bedrijfsvoering

Verduurzaming gebouw

In 2017 is met het waterzijdig herinregelen van de verwarming- en koelinstallatie en het optimaliseren van de koude centrale een forse energiebesparing bereikt. De energiezuinige filters van de luchtbehandelingskasten zijn in 2017 in gebruik genomen en er is radiatorfolie geplaatst. Daarnaast is het project Vervanging Noodstroomaggregaat opgestart.

De werving van een energieconsulent om de uitvoering van verdere energiebesparende maatregelen in 2018 te onderzoeken is in gang gezet.

In De Meern is aanwezigheidsdetectie en LED verlichting geplaatst. Werkzaamheden bij Huis ter Heide vinden plaats in 2018.

Inkoop

De provincie streeft er naar om zo duurzaam mogelijk in te kopen. Duurzaam Inkopen betekent dat de provincie sociale aspecten (bijvoorbeeld Social Return), milieuaspecten (bijvoorbeeld duurzame materialen, hergebruik van materialen, dierenwelzijn e.d.) en economische aspecten (bijvoorbeeld eerlijke wereldhandel) meeneemt in het inkoopproces.

In 2017 is er een herziening geweest op het provinciale inkoopbeleid. De belangrijkste wijziging ten opzichte van het oude inkoopbeleid op het gebied van oa duurzaamheid is gebaseerd op de overtuiging dat Inkoop veel meer is dan het enkel rechtmatig verkrijgen van Werken, Leveringen of Diensten maar ook gericht is op het leveren van meerwaarde. Inkoop is bij uitstek een effectief middel om provinciale ambities op het gebied van het stimuleren duurzaamheid, onder meer zoals verwoord in het coalitieakkoord, te helpen realiseren.

Duurzaam Inkopen is daarom uitgewerkt in verschillende onderdelen waarbij voor elk van de onderdelen het comply or explain principe geldt. Dit houdt in dat het een verplichting is om de verschillende aspecten toe te passen in een aanbesteding tenzij er degelijk gemotiveerd wordt aangegeven waarom dit niet mogelijk / wenselijk is.

Duurzaamheidscriteria

Bij de Inkoop van Werken, Leveringen of Diensten neemt de provincie, waar mogelijk, in de aanbestedingsstukken (bijvoorbeeld in de minimumeisen, uitvoeringsvoorwaarden, gunningscriteria en/of het Programma van Eisen) standaard duurzaamheidsaspecten op over milieu, mens en economie én eist zij van ondernemers dat zij zich ten minste conformeren aan de op de desbetreffende aanbesteding van toepassing verklaarde duurzaamheidscriteria van PIANOo.

Circulair inkopen

In 2016 heeft de provincie Utrecht de greendeal getekend. Hierbij is afgesproken dat uiterlijk in 2020 10% van het publieke inkoopbudget circulair aanbesteed worden. In het jaar 2017 is hier uitvoering aan gegeven door deel te nemen aan werkgroepen, opgedane kennis te delen en het uitvoeren en voorbereiden van pilot projecten. Daarnaast de verplichting tot circulair inkopen opgenomen in het inkoopbeleid. Hierin wordt bepaald dat alle meervoudig onderhandse, nationale en Europese aanbestedingen van opdrachten voor Werken of Leveringen circulair worden aanbesteed.

Social Return on investment

Bij inkoop houdt de provincie Utrecht rekening met sociaal zwakkeren in de samenleving. Hierbij spelen onderwerpen als arbeidsreïntegratie en arbeidsomstandigheden een rol. Waar mogelijk wordt door middel van het instrument van de Social Return de participatie van mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt vergroot, bijvoorbeeld door de inzet van individuele personen binnen de uitvoering van een aanbestede opdracht. De hoofdregel is dat Social Return wordt toegepast bij aanbestedingen van opdrachten voor Werken of Diensten met een geraamde waarde van minimaal € 250.000,- en een looptijd van minimaal zes maanden. Binnen deze aanbestedingen wordt per keer bekeken of het toepassen van dit aspect proportioneel geacht wordt. Op dit onderwerp wordt samengewerkt en afstemming gezocht met regionale partners.